ePublishing

The Gleaner

Vol 8 (1970)

In Honour of D. S. Ginis

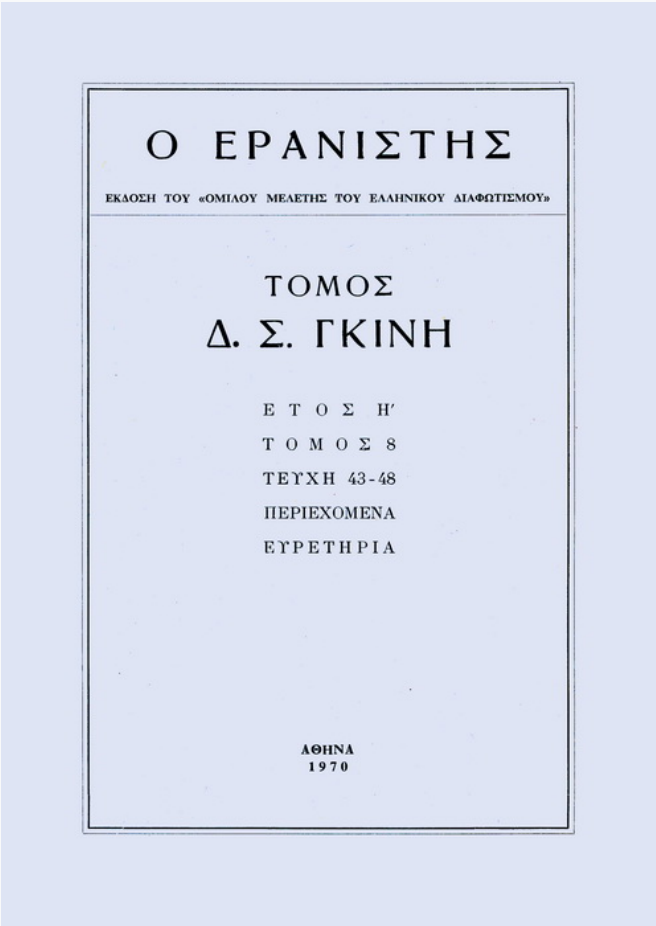

Ο ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ «ΟΜΙΛΟΥ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ»

ΤΟΜΟΣ

Δ. Σ. ΓΚΙΝΗ

ΕΤΟΣ Η'

ΤΟΜΟΣ 8

ΤΕΥΧΗ 43-48

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

ΑΘΗΝΑ

1970

Βιβλιογραφικό σημείωμα για τον Ανδρόνικο Νούκιο

Δημ. Κ. Μιχαηλίδης

doi: 10.12681/er.9932

Copyright © 2016, Δημ. Κ. Μιχαηλίδης

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

To cite this article:

Μιχαηλίδης Δ. Κ. (2016). Βιβλιογραφικό σημείωμα για τον Ανδρόνικο Νούκιο. *The Gleaner*, *8*, 220–222. https://doi.org/10.12681/er.9932

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 12/02/2026 06:43:16

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟ ΝΟΥΚΙΟ

Οἱ σημειώσεις πού ἀκολουθοῦν ἔχουν σκοπὸ νὰ προσφέρουν ὡρισμένα συμπληρωματικὰ στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὴ δράση καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἀνδρ. Νουκίου. Οἱ περισσότερες ἀπὸ αὐτὲς παίρνουν σὰν ἀφορμὴ τὴν εἰσαγωγικὴ μελέτη, πού προέταξε ὁ J. A. de Foucault στὴν ἔκδοση τῶν τριῶν βιβλίων τῶν «Ἀποδημιῶν»[1]. Τὸ πρῶτο βιβλίο μπορεῖ νὰ βρῆ σήμερα ὁ ἀναγνώστης, συνοδευμένο μὲ γερμανικὴ μετάφραση καὶ λεπτομερειακὸ πραγματικὸ σχολιασμό, καὶ στὴν φροντισμένη ἔκδοση τῆς Anneliese Malina[2].

Σχετικὰ τώρα μὲ τὸ ὄνομα Νίκανδρος, ὁ de Foucault (σ. 7) δέχεται γνώμη τοῦ Brunet de Presle (1860), πού ὑποστήριζε ὅτι ὁ τύπος αὐτὸς ὀφείλεται σὲ ἐξαρχαϊσμὸ τοῦ γνωστοῦ καὶ ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ ὀνόματος Ἀνδρόνικος. Τὴν ἄποψη ὅμως αὐτὴ εἶχε διατυπώσει πρῶτος σὲ ἕνα λησμονημένο σήμερα σημείωμά του ὁ Χ. Φιλητᾶς[3].

Στὸ ἴδιο μελέτημα περιγράφεται ἀκόμη μὲ ἐπιμέλεια ἀντίτυπο τῆς πρώτης ἐκδόσεως ἀπὸ τὸν Νούκιο τοῦ Τυπικοῦ τῆς Ἐκκλησ. Ἀκολουθίας (1545), πού βρισκόταν στὴν κατοχὴ τοῦ Π. Λάμπρου.

1. *Nicandre de Corcyre Voyages*, Paris 1962. Σχετικὰ μὲ τὴν ἔκδοση αὐτή, πρβλ. Φαίδ. Κ. Μπουμπουλίδου, *Παρατηρήσεις εἰς τὰς «Ἀποδημίας» τοῦ Νουκίου*, Ἐπετ. Ἑταιρ. Βυζ. Σπουδ. 34 (1965) 218-221, ὅπου συμπληρωματικὲς βιβλιογραφικὲς ἐνδείξεις καὶ ἐπανορθώσεις. Βλ. καὶ τὸ βιβλιοκριτικὸ σημείωμα τοῦ J. Darrouzès, «Revue des Etudes Byzantines» 22 (1964) 273 - 274.

2. *Nikandros Nukios, Ἀποδημίαι Buch I. Bericht über seine Reise durch Deutschland in den Jahren 1545-1546* στὸν τόμο *Ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς τὸ Ἐξωτερικόν. Über Beziehungen des Griechentums zum Ausland in der neueren Zeit*, herausg. von Johannes Irmscher und Marika Mineemi (=Berliner byzant. Arbeiten, Band 40), Berlin 1968, σ. 45 - 181.

3. *Εἰδήσεις περὶ ἀντιτύπου τινὸς τοῦ ὑπὸ Ἀνδρονίκου Νουκίου ἐκδοθέντος Τυπικοῦ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκολουθίας*, «Πανδώρα» 8 (1858) 413α-416β, στὴ σ. 414β.

Τὴν ἐκδοτικὴ δραστηριότητα τοῦ Νουκίου στὴ Βενετία μνημονεύει συνοπτικὰ καὶ ὁ Alphonse Raes[4].

Ὅπως εἶναι γνωστό, τὸ χφ Mb 27 τῆς Πανεπιστημιακῆς Βιβλιοθήκης τῆς Τυβίγγης, ποὺ ἀνῆκε ἄλλοτε στὸν Μ. Κρούσιο, περιλαμβάνει (φφ. 91ᵛ - 169ᵛ), ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσα ὕλη του, καὶ ἀντίγραφο ἀπὸ τὴν ἔντυπη μετάφραση τῶν Αἰσωπείων Μύθων ποὺ κυκλοφόρησε ὁ Νούκιος στὴ Βενετία τὸ 1543. Στὶς σχετικὲς πληροφορίες τοῦ de Foucault (σ. 12), δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ λείπη ἡ ἀναφορὰ στὸν κατάλογο τοῦ W. Schmid, ὅπου δίδεται μὲ ἀκρίβεια ἡ περιγραφὴ τοῦ κώδικα καὶ τῶν διαφόρων ἀντιγράφων ποὺ περιέχει[5].

Ἀξίζει νὰ ἀναφερθῆ ἀκόμη ὅτι ὁ Βατικανὸς ἑλλην. κώδ. 1563, ποὺ περιέχει καὶ τὸ στιχούργημα *Ἱστορία τοῦ Κρητὸς Φαλιέρου εὐγενοῦς ἐρωτικαὶ ὑποθέσεις*[6], ἀνῆκε στὸν Κερκυραῖο λόγιο, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ σημείωμα τοῦ φ. III: *τὸ παρὸν βιβλίον κτῆμά ἐστι Ἀνδρονίκου Νουκίου καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ*[7].

Καὶ μία παρατήρηση ποὺ ἀφορᾶ τὴ χειρόγραφη παράδοση τῶν «Ἀποδημιῶν»· σχετικὰ μὲ τὸν Ἀμβροσ. ἑλλην. κώδ. 921, ποὺ περιλαμβάνει μέρος τοῦ ἔργου, πρέπει νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψη καὶ ἡ μικρὴ ἐργασία τοῦ Π. Χιώτη[8]. Ὁ ἴδιος εἶχε μάλιστα ἀντιγράψει ἀπὸ τὸν κώδικα αὐτὸ τὰ ἀναφερόμενα στὴν πολιορκία τῆς Κέρκυρας ἀπὸ τοὺς Τούρ-

4. *Les livres liturgiques grecs publiés à Venise*, «Mélanges E. Tisserant» III (Studi e Testi 233), Città del Vaticano 1964, σ. 214.

5. *Verzeichnis der griechischen Handschriften der Königlichen Universitätsbibliothek zu Tübingen*, Tübingen 1902, σ. 53. Τὸ ἀντίγραφο ἀναφέρει καὶ ὁ B.A. Mystakidès, *Notes sur Martin Crusius. Ses livres, ses ouvrages et ses manuscrits*, «Revue des Etudes Grecques» 11 (1898) 302. Βλ. καὶ Μ. Ι. Μανούσακα, *Ἑλληνικὰ ποιήματα γιὰ τὴ σταύρωση τοῦ Χριστοῦ*, «Mélanges Octave et Melpo Merlier» II, Athènes 1956, σ. 54 - 55. Μὲ βάση τὴν ἐργασία τοῦ Μυστακίδη παναλαμβάνει τὴν εἴδηση καὶ ὁ N.B. Τωμαδάκης, *Μάξιμος Μαργούνιος πρὸς Συμεῶνα Καβάσιλαν*, ΕΕΒΣ 19 (1949) 299, σημ. 7.

6. Ἡ παραλλαγὴ αὐτὴ τοῦ ποιήματος ἔχει ἐκδοθῆ ἀπὸ τὸν Γ.Θ. Ζώρα, *Μαρίνου Φαλιέρου Ἱστορία καὶ ὄνειρον (κατὰ τὸν Βατικανὸν ἑλληνικὸν κώδικα 1563)*, Ἀθῆναι 1961.

7. *Codices Vaticani graeci. Codices 1485 - 1683* rec. Cyrus Giannelli, In Bybliotheca Vaticana 1950, σ. 156.

8. *Περὶ τοῦ χειρογράφου τῶν Ἀποδημιῶν Νικάνδρου τοῦ Νουκίου, καθυποβληθὲν τοῖς αἰδεσιμωτάτοις Ἀβᾷ Τάτῃ καὶ Κεριάνῃ Βιβλιοφύλαξι τῆς Ἀμβροσιανῆς τῶν Μεδιολάνων*, «Πανδώρα» 12 (1862) 140β - 142β.

κους (1537) τμήματα τοῦ τρίτου βιβλίου, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ παραθέτει δύο μικρὰ ἀποσπάσματα στὴ μελέτη του αὐτή, συνοδεύοντάς τα μὲ ὡρισμένες ἀξιοπρόσεκτες εἰδήσεις γιὰ τὸ χφ τοῦ Μιλάνου καὶ τὴν ἀξία του γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου. Φαίνεται ὅτι ὁ Ἑπτανήσιος ἱστορικὸς σχεδίαζε ἔκδοση τῶν κεφαλαίων τοῦ ἔργου ποὺ ἀφοροῦσαν τὴν Κέρκυρα.

Ἔκδοση τῶν «Ἀποδημιῶν», ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Γάλλο G. Digard, εἶχε ἀναγγείλει καὶ ὁ Κ.Ν. Σάθας, ὅπως βλέπομε νὰ ἀναγράφεται στὸ ὀπισθόφυλλο τοῦ τέταρτου τόμου τῆς «Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης» του (1874): «Les autres volumes contiendront . . . Voyages en Orient et en Occident, par André Libadène et Nicandre Nucius».

Ἡ ἐργασία ὅμως αὐτή, ὅσο ξέρω, δὲν εἶδε ποτὲ τὸ φῶς.

Κλείνοντας τὸ σημείωμά μου, θὰ ἤθελα νὰ παρατηρήσω πόσο χρήσιμο θὰ ἦταν νὰ ὑπομνηματισθῆ ἱστορικὰ καὶ φιλολογικὰ τὸ κείμενο[9] καὶ νὰ ἐρευνηθοῦν τὰ τοπογραφικά του δεδομένα, ἡ ἀξιοπιστία τῶν πληροφοριῶν του, καθὼς καὶ ἡ σχέση του μὲ τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ ταξιδιωτικὰ ἔργα.

Ὅσο γιὰ τὴ γλῶσσα καὶ τὸ ὕφος τῶν «Ἀποδημιῶν», φανερὴ εἶναι ἡ ἐπίδραση ποὺ ἔχει ἀσκήσει στὴ συγγραφή τους ἡ βυζαντινὴ λόγια παράδοση καὶ οἱ ἐκφραστικοὶ καὶ λεκτικοί της τρόποι. Ἔτσι, τὸ μοτίβο ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ Ἀνδρόνικος γιὰ νὰ περιγράψη τὸν κοινὸ φόνο ἀνθρώπων καὶ ζώων κατὰ τὴν ἐπιδρομὴ τοῦ Χαϊρεδδὶν στὴν Κέρκυρα[10] θυμίζει ἀνάλογες εἰκόνες τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων[11], χωρὶς νὰ λείπη ἡ δυνατότητα καὶ ἄλλων συσχετισμῶν.

Δημ. Κ. Μιχαηλίδης

9. Τὴν ἀνάγκη ὑπομνηματισμοῦ τοῦ κειμένου εἶχε ἤδη ὑπογραμμίσει ὁ Μπουμπουλίδης, ὅ. π., σ. 219.

10. Ἀποδημιῶν Γ', 84, 2: *«κτήνη καὶ ζῶα παντοῖα εἰς τὰς ἐκκλησίας ἐμβιβάζοντες αἵματι ἀνθρωπείῳ τοῖς ἀλόγων μιγνύντες καὶ τῷ λύθρῳ τοῦ ἀνθρωπείου αἵματος τῶν κτηνῶν συμφύροντες . . .»*

11. Πρβλ. Βασ. Λαούρδα, *Φωτίου ὁμιλίαι*, Θεσσαλονίκη 1959, σ. 42, 30 κ.ἑ.: *«ἔκειτο βοῦς καὶ παρὰ αὐτὸν ἄνθρωπος καὶ παῖς καὶ ἵππος τάφον εἶχον ὁμόσκηνον καὶ γυναῖκες καὶ ὄρνιθες τοῖς ἀλλήλων συνεφύροντο αἵμασι»*. Βλ. ἀκόμη καὶ St. Kyriakidis, *Eustazio di Tessalonica La espugnazione di Tessalonica*, Palermo 1961, σ. XXVII, σημ. 3, ὅπου ἐξετάζονται καὶ ἄλλα σχετικὰ χωρία.